

De Lakenvelder

niet uit het veld te slaan

Reurt Boelema

copyright
protected

Colofon

De Lakenvelder

Auteur

Reurt Boelema

Redactie

Ton van Schie

Christel Lubbers

Nederlandse tekstcorrectie

Nicolette Scholten, Regelwerk

Lithografie

Bert-Jan Nieuwenhuis, Pixel-It

Vormgeving

Sandra Derksen grafisch ontwerp (ontwerp)

Jolanda Hiddink, Studio Hiddink (opmaak)

Met dank aan

Arie Apeldoorn, Kees Buys, Hilde Boelema, Geert Boink, Alice Booi, Erica Boureau-Kruizinga, Angela Evenhuis, Marleen Felius, Alinda Hegger, Ruud Janssen, Jan Maat, Ellen Mangnus, Jeffrey Mouthaan, Jan Douwe van der Ploeg, Nonja Remijn, Ronald Rongen, Willemijn Schipper, Geertje Verhoeff, Leontien Visser en René Zanderink

Illustraties

Marleen Felius (illustraties)

Jolanda Hiddink (kaarten en infographics)

Fotografie

Coverfoto: **Arie v.d. Wolde, Dreamstime.com**

Schutbladen: **Henk Houben**

Overige foto's:

Alex Arkink: 153; **Alexander van Berge:** 40; **Alger Meekma:** 101, 104, 153, 154 **Aly van Dasselaar:** 108; **Angie Haag-Eggenberger:** 119; **Bildarchiv - Herzog Anton Ulrich-Museum:** 29; **Brenda Vonk Noordegraaf:** 12, 94, 167; **Chas Krijnen:** 16, 81, 85, 98, 100, 140, 169; **Colette Lawlor:** 70, 72, 75; **Collectie Museum Prinsenhof, Delft (Bruikleen Unilever Nederland B.V.):** 62; **Daniel Vos Fotografie, www.danielvos.nl:** 6, 164; **Dave Mcaleavy, Dreamstime.com:** 56; **Einte T. Visser:** 124, 126; **Familie Kruizinga:** 28; **Familie Oliehoek:** 42, 44, 45, 46, 78; **Familie Vermeer:** 137, 138; **Ferry van Elven:** 13; **Guy Ackermans:** 86; **Hanck Clements:** 20, 166; **Hans L. Schippers:** 68; **Hans Miltenburg:** 35, 51, 54, 64; **Harrie van Leeuwen, Veeteelt:** 13, 127; **Henk Houben:** 12, 96, 97, 101, 102, 105, 107, 125, 143, 146; **Inge Wiggers - Lenselink:** 91, 92, 104, 143; **Jan Maat:** 26, 39, 48, 109, 123, 143, 151, 170, 174; **Jan Pieter ten Berg:** 108; **Jan Smit:** 134; **Jan van 't Zelfde:** 42, 43, 47; **Janneke Janssen:** 19, 163; **Johnny van der Zwaag:** 169; **Joke Bloem:** 105, 145; **Karel Fentsahm:** 69; **Katja Dekker:** 73, 82, 93; **Koninklijke bibliotheek:** 30, 31; **Koninklijke Verzamelingen, Den Haag:** 24; **Kotist, Dreamstime.com:** 160; **Library of Congress:** 33; **Lilly Jansen:** 84, 86, 88, 111, 114, 167; **Lysbeth Hettinga:** 106; **Maj-Britt Smits:** 18; **Marienwaerd:** 128; **Martin Blum:** 57; **Mike Lew:** 58; **Nadine Vroom:** 70, 72, 74; **Nel Vermeer:** 129, 136; **Nijs de Vos:** 153; **Peter van Kollenburg:** 14, 15, 90; **Photo Courtesy of Dickinson Cattle Co.:** 58; **Pieter Borst:** 69; **Redactie Veldbode:** 36; **René Zanderink:** 38, 41; **Reurt Boelema:** 59, 116, 117, 118, 150, 173, 175; **Rijksmuseum:** 25; **Sabine van der Helm (Catvertise):** 112; **Sandór Schiferli:** 120, 135; **Scientific American:** 34; **Smilde Bakery B.V.:** 129; **Stichting Vijverberg:** 32; **Stiftsmuseum, Stift Klosterneuburg:** 29; **SZH:** 62; **The National Geographic Magazine, december 1925:** 53; **Tomasz Gierygowski, Dreamstime.com:** 162; **Ton Bokkers:** 59; **Ton van Schie:** 167; **Tonnis de Boer:** 5, 156, 178; **Van Holkema & Warendorf, Houten (© Rien Poortvliet - Te hooi en te gras, 1992); Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting):** 24; **Veeteelt:** 172; **Verity Johnson, Dreamstime.com:** 56; **Wicher Wichers:** 60, 76, 87, 88, 89, 99, 115, 158, 176; **Wikimedia:** 39; **Willemijn Schipper:** 103; **Willy Verhoeven:** 154; **Wim Ram:** 157; **Wout Baks:** 132; **Wouter Seynaeve:** 28, 59; **Zeeuws Archief:** 36, 50, 63; **Zeeuws Museum:** 22, 23; **Zwanet Faber:** 152.

Roodbont Publishers B.V.

Postbus 4103

7200 BC Zutphen

T (0575) 54 56 88

E info@roodbont.nl

I www.roodbont.nl

Vereniging Lakenvelder Runderen

p/a Henk Derksen

Jodendijk 49

7211 EM Eefde

T (0575) 54 18 32

E derksen.vlr@12move.nl

I www.lakenvelderrund.nl

Deze publicatie is mede tot stand gekomen dankzij een bijdrage uit het door het Prins Bernhard Cultuurfonds beheerde Jacob van Zijverden Fonds en het Willem van Wolmerun Fonds.

ISBN 978-90-8740-165-8

NUR 430

© Roodbont Publishers, 2014

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Auteur en uitgever hebben de inhoud van deze uitgave met grote zorgvuldigheid en naar beste weten samengesteld. Aan de inhoud van dit boek kunnen echter geen rechten worden ontleend. Mocht u een opmerking hebben over de inhoud van het boek dan kunt u contact opnemen met de uitgever.

De uitgever heeft geprobeerd de rechthebbenden van het beeldmateriaal te achterhalen. Wanneer een bron onvermeld is gebleven, kunnen rechthebbenden contact opnemen met de uitgever.

Inhoud

Woord vooraf	4	Lakens op het doek	
1 Wat is een Lakenvelder? Beschrijving van het ras	6	Marleen Felius	21
2 Uit de oude doos Geschiedenis tot 1913	26	Hanneke Romeijn	37
3 Een stamboek voor Lakenvelders Geschiedenis 1913-1931	48	Wim Romijn	55
4 45 jaar stilte tussen twee stamboeken Geschiedenis 1931-1976	60	Pim van der Wel	67
5 Fokkers Club voor Lakenvelders Geschiedenis 1976-1997	76	Irma Maassen	83
6 Groeiende belangstelling Geschiedenis vanaf 1997	94	Nanouk Weijnen	113
7 Een nieuwe dimensie voor het behoud van het ras Het Lakenvelder Jong Rundvlees Project	120	Ruud Spil	133
8 Dé Lakenvelder bestaat niet De fokkerij	140	Grietje Horstra Compagner	159
9 Meerwaarde van de Lakenvelder Rol in plattelandsvernieuwing	164	Zwanet Faber	171
Terminologie	176	Jeltje Baas	177
Dankwoord	178	Hendrik Jan Janssen	179
		Intermezzo's	
		Lakenvelders in de kunst	22
		Pronkvee der rijken	38
		Andere gelakende runderen	56
		Lakenvelder kippen	68
		In beeld bij Stichting Zeldzame Huisdierrassen	84
		MKZ: een zwarte bladzijde	114
		Lakenvelder past in Slow Food-profiel	134
		De vererving van het laken	160
		Reportages	
		Een zorgzame boerderij op een historische plek	42
		Lakenvelder of Belted Kerry: design koe in Ierland	70
		Het nuttige en het aangename combineren	86
		Lakenvelders op de prairie	116
		Plattelandsvernieuwing in een nostalgisch jasje	136
		Munt uit melk	172

Woord vooraf

Daar ligt ie dan. Een boek over Lakenvelders. Het is het resultaat van zestien jaar noeste arbeid. Met het vastleggen van vele interessante feiten hoop ik meer mensen enthousiast te maken voor dit unieke ras. Diegenen die al gegrepen zijn, hoop ik een prachtig naslagwerk te bieden. Alleen met gedreven mensen kunnen we dit prachtige ras behouden en daarmee bijdragen aan het behoud van cultureel erfgoed, agrobiodiversiteit en uiteindelijk voedselzekerheid.

Het begon met het helpen bij de familie Ensing, een melkveehouderij in het Drentse Winde. Toen ik op een verjaardag moest horen dat de familie Ensing al drie maanden een nieuwe trekker had en ik die niet had opgemerkt omdat ik vooral bezig was met de koeien, werd mij wel duidelijk waar mijn passie lag. Omdat mijn ouders wat gras overhadden en mijn moeder al haar leven lang koeiengrek was, ging ik op koeienjacht.

In eerste instantie wilde ik een ras met keuringsambities en een commercieel doel. Maar dat liep anders. Marianne Bosch uit mijn geboorteplaats Bunne sprak tegen mij de gevleugelde woorden: 'Doe niet zo gek, Reurt. Waarom ga je niet voor een Nederlands ras? Die zijn zeldzaam en verdienen elke steun. Juist bij een mooie oude boerderij als die van jullie past een ras als de Lakenvelder. En als je zo graag aan keuringen en dergelijke mee wilt doen, dan ga je die zelf toch organiseren voor de Lakenvelder?' Marianne is dit gesprek waarschijnlijk allang vergeten, maar het was voor mij de prikkel die mij richting de Lakenvelder stuurde en dat voelt nog steeds als een goede keuze. Werkend aan dit boek zag ik dat één van de eerste 23 leden van de Fokkers Club voor Lakenvelders, Natuurmonumenten uit Bunne was.

Mijn eerste Lakenvelder

Met mijn koeienwens ben ik gaan kijken bij Natuurmonumenten die een Lakenvelderfokkerij hadden in Onstwedde. Er waren twee vaarskalveren beschikbaar; een mooie zwarte en een mooie rode Lakenvelder. Mijn vader was wat sceptisch over de uitspattingen van zijn zoon, dus twee kalveren was geen optie. Het werd de rode: naast de vrolijkere kleur, had het rode kalf het stoutste hoofd. Kalveren met stoute hoofden worden makkelijker en vrolijker een oude koe dan kalveren met een droevig hoofd. Dat het kalf niet alleen een stout hoofd had, maar ook een beetje stout was, bleek wel: aan het halster lopen was niet iets waar ze graag aan meewerkte. Toch arriveerde onze Bellefleur veilig in haar stalletje.

Haar voorkomen inspireerde mij om meer te weten te komen over het ras. Ik was zoals een Schotse keurmeester van Belted Galloways het op de Royal Highland Show zei over de kampioene: 'taken by this cow'. Ik wilde weten of er meer van deze dieren in de populatie zaten en hoe ik haar aan moest paren om haar kwaliteiten te behouden en haar zwaktes te verbeteren. Die zwaktes zaten 'm vooral in twee witte sokjes. Bellefleur is zeker geen perfecte Lakenvelder.

Met het zoeken naar de juiste stieren voor Bellefleur kreeg ik de populatie en haar fokkers in beeld. De populatie was erg wisselend en gespreid. Dat gold tevens voor de fokkers van Lakenvelders, al hebben die wel drie dingen gemeen: ze zijn een tikkeltje eigenwijs, ze vinden het mooi als je langskomt en ze zijn niet uit het veld te slaan als ze iets voor ogen hebben. Men zegt wel dat een hond op zijn baasje gaat lijken, Lakenvelders en hun baasjes kennen ook sterke overeenkomsten.

Een boek?

Toen er in 2002 een vacature als redactielid voor het ledenblad *De Lakenvelder* vrijkwam, hoefde ik niet lang na te denken. Ik had nu een excuus om nog meer Lakenvelderfokkers te gaan bezoeken. Met het vorderen van de jaren en het ouder worden van Bellefleur werd

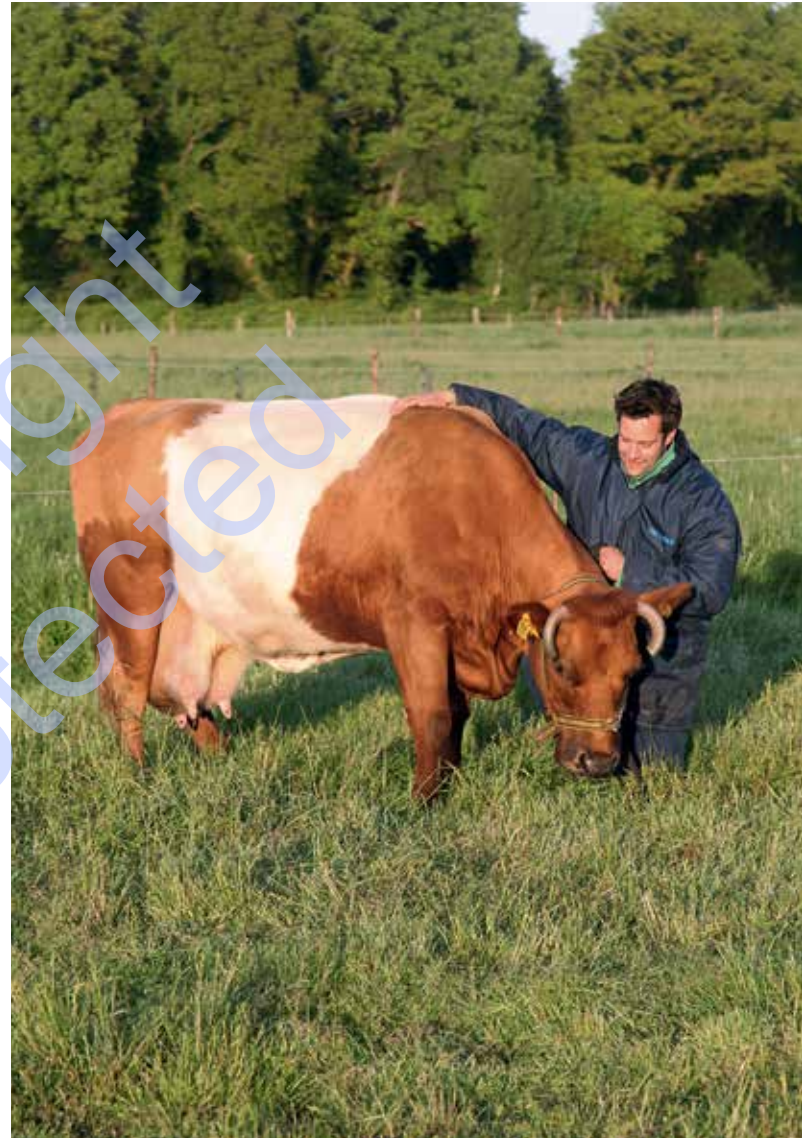
mijn Lakenvelderdocumentatie steeds groter. Gerard Kruizinga drukte mij menigmaal op het hart dat het belangrijk was om informatie niet in de kast te laten liggen. Zelf deed hij dat door zijn artikelenreeks 'Uit de oude doos' in het ledenblad. Later liet hij mij zijn hele archief na, dat hij in vele vrije uren bij elkaar had gezocht. Het idee voor een boek spookte steeds vaker door mijn hoofd als ik deze archieven doornam. Een combinatie van oude archieven en een jaar of vijftien aan eigen waarnemingen zou toch tot wat moois moeten leiden.

Het was ook in die tijd dat ik Jan Brouwer leerde kennen. Jan was gek op rockart en zag Belted Galloways in Schotland. Dit meldde hij via de website van de Vereniging Lakenvelder Runderen (VLR) waarvan ik op dat moment webmaster was. Geheel belangeloos stuurde hij me foto's en ander materiaal over Belted Galloways. Op een gegeven moment kwam hij zelfs met een whiskyfles met Belted Galloways erop aanzetten. Tijdens onze ontmoetingen kwam ik erachter dat het hebben van een passie iets moois is. En dan maakt het niet eens zoveel uit waar die passie over gaat. Jan met gekke stenen, ik met rare koeien. Ik wil Jan bedanken dat hij me dat inzicht gegeven heeft. Maar waar ik hem het meest voor bedank, is het feit dat niemand mooier 'goed je te zien, man!' kon zeggen dan Jan.

Bij terugkomst van een periode in Schotland in 2009 vroeg Arie Apeldoorn: 'Wil jij geen boek schrijven over Lakenvelders?' Het antwoord was uiteraard 'ja', maar daarmee ben je er niet. Het duurde tot 2012 voordat ik na een gesprek met de uitgever echt aan de slag ging. Schrijven, maar vooral het moeilijke schrappen leidde tot twee jaar werken aan wat ik echt leuk vind. Het op papier zetten van mijn passie: Lakenvelder koeien.

Ik draag dit boek op aan Ton Wassing en Gerard Kruizinga die mij zo inspireerden en dit boek zo graag hadden gelezen.

Ir. Reurt Boelema

De Ruiten Aa Bellefleur en Reurt Boelema.

Wat is een Lakenvelder?

De Lakenvelder is al enkele eeuwen met Nederland verbonden en maakt onderdeel uit van ons cultureel erfgoed. In de zeventiende eeuw (en mogelijk daarvoor ook al) wordt dit vee gehouden door de landadel. Dat levert haar de bijnaam 'kasteel- en parkrund' op. Maar wat is een Lakenvelder precies? Aftekening is belangrijk, maar ook andere kenmerken spelen een rol. Alles bij elkaar een mooie koe die niet al te veel eisen stelt.

Alvorens dieper in te gaan op de Lakenvelder is het goed het ras eerst te beschrijven. Door de eeuwenlange selectie op andere dan de traditionele productie-eigenschappen (melk of vlees) heeft het ras een andere ontwikkeling doormaakt dan de commerciële rassen. De Lakenvelder is van oudsher een duurzame dubbeldoelkoe (melk én vlees) met een bijzondere aftekening: de witte band rond haar middenhand. Maar het goed beoordelen van een Lakenvelder gaat om meer dan alleen het laken.

Hoorns

De hoorns ziet men bij een vrouwelijk dier graag wat 'vluchtig' en niet te grof. Ze moeten mooi rondlopen en in de punt zwart eindigen. Bij de stieren mogen de hoorns wat breder uitstaan en de punten naar voren gericht zijn.

sprekende kop

niet-sprekende kop

vluchtige hoorns

Sprekende kop

Het goed bekijken van een dier begint bij de kop. Uit oude literatuur blijkt dat deze bij een Lakenvelder 'sprekend' dient te zijn. Maar wat is 'sprekend'? De kop is liefst niet te lang en niet te kort en heeft een zwarte, gepigmenteerde of donkerrode neus, mooie wimpers en 'lieve' ogen (illustratie links). De mannelijke dieren mogen de kop natuurlijk wel wat breder hebben en zodoende wat 'mannelijkheid' uitstralen.

druipende hoorns

niet-gepigmenteerde tong

gepigmenteerde tong

korte, rechte hoorns van een stier

Pigmentatie van de tong

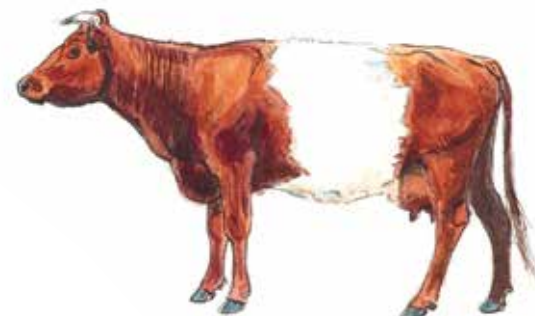
De tong is bij voorkeur gepigmenteerd. Dit houdt in dat de tong zwart, grijs of zelfs bijna blauw is. In de praktijk blijken de tongen van zwarte dieren donkerder te zijn dan die van rode dieren.

mislaken: bal in laken

te breed laken

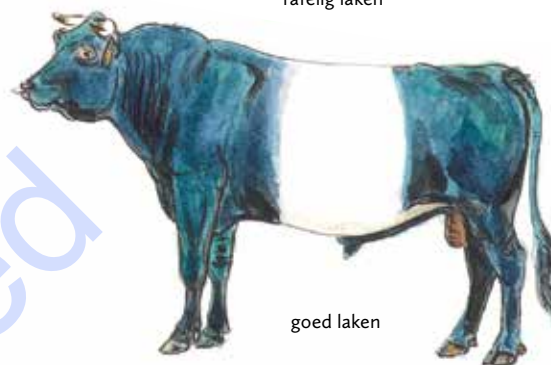
rafelig laken

onvolledig laken

te smal laken

goed laken

Het laken

De kleuraftekening is het belangrijkste raskenmerk. Een Lakenvelder is geheel rood of zwart, met alleen een witte band over de middenhand. Deze band moet op volwassen leeftijd, bij een vrouwelijk dier op het smalste punt minimaal 20 cm breed zijn voor opname in het stamboek en minimaal 25 cm breed voor opname in het Keurstamboek. Voor fokstieren geldt een eis voor minimale breedte van 25 centimeter. Het laken moet liggen tussen schouderblad en heupknobbel. Daarnaast is het gewenst dat het laken strak is (niet gerafeld) en rondom ongeveer even breed is. Verder is het gewenst dat het uier gekleurd is.

ongepigmenteerde uier

gedeeltelijk gepigmenteerde uier

gepigmenteerde uier

ongepigmenteerde klauwen en witte sokjes

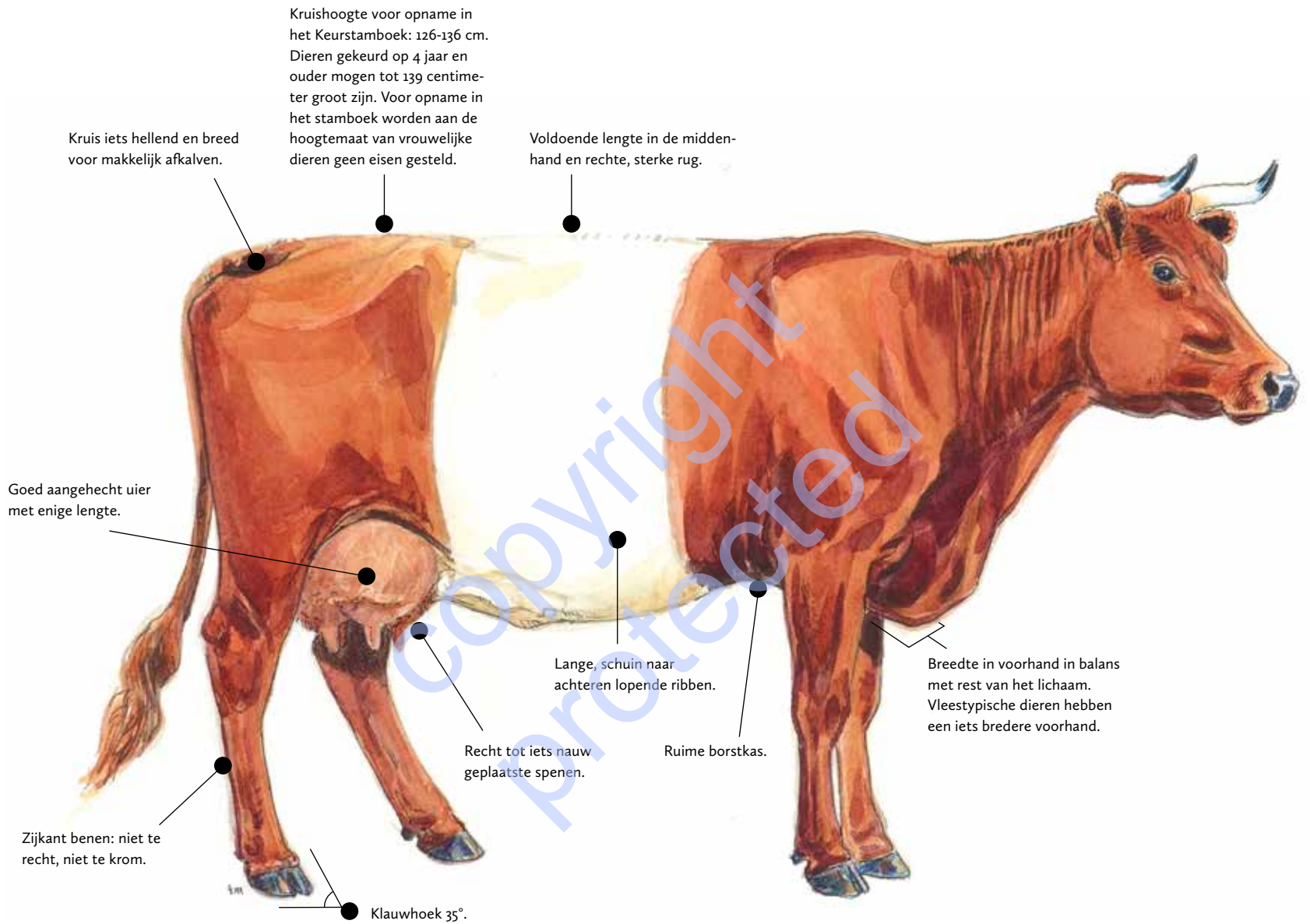
gepigmenteerde klauwen

Klauwen

De klauwen moeten gepigmenteerd zijn. Vaak hebben dieren met lichter gekleurde klauwen tevens witte sokjes (witte beharing boven de klauw). Dat is een ongewenste eigenschap bij Lakenvelders. Er blijkt ook een verband te zijn tussen brede lakens en witte sokken (o.a. vereringsproeven Havelte). Zwarte klauwen zouden harder zijn, maar dit is nooit wetenschappelijk aangetoond. De ideale klauwhoek is 35° (hoek tussen voorzijde van de klauw en de grond). Dit wordt ook wel de klauw diagonaal genoemd. Als het gewicht van de koe mooi egaal over alle acht klauwenhelften is verdeeld, slijten de klauwen het minste en loopt de koe het beste.

Pigmentatie van het uier

Om voor opname in het Keurstamboek in aanmerking te komen, moeten minimaal de achterste kwartieren van het uier geheel gekleurd zijn. Een wit uier is minder gewenst en leidt tot afkeuring voor het Keurstamboek.

De Lakenvelder

De spannende geschiedenis van een zeldzaam oud-Nederlands, fotogeniek ras.

De koe met de witte band over de buik: wie kent haar niet? De Lakenvelder is het meest in het oog springende Nederlandse rundveeras.

Tot een eeuw geleden werd de Lakenvelder vooral beschreven als rund voor de adel, dat leuk stond in parken en kasteeltuinen. Het gebrek aan een hoge productiecapaciteit heeft het ras echter bijna de das omgedaan. Het dieptepunt lag in de jaren zeventig, toen de melkveehouderij intensiverde en de fokkerij vooral oog had voor koeien met een hoge melkproductie.

Enthousiaste Lakenvelderhouders gingen de strijd aan om met een populatie van enkele honderden dieren het ras te behouden. Tegenwoordig kent de Lakenvelder een populatie van ongeveer 3.000 dieren. Hoewel het een zeldzaam ras blijft, zijn ze regelmatig te bewonderen in de weides rondom boerderijen. Hier grazen ze als ware fotomodellen door het landschap.

De Lakenvelder, niet uit het veld te slaan is het eerste boek over dit oud-Nederlandse ras en bevat een unieke verzameling van foto's en illustraties. Daarnaast komt de spannende geschiedenis uitgebreid aan bod, aangevuld met interessante wetenswaardigheden en leuke anekdotes.

Een prachtig naslagwerk voor iedereen die van koeien houdt.

www.roodbont.nl

www.lakenvelderrund.nl

ISBN 978-90-8740-165-8

9 789087 401658 >